

RESTITUIRI

GHEORGHE LAZĂR

ÎNȘTIINȚARE

NOTA REDACȚIEI

În paginile următoare reproducem, în facsimil (cu mulțumirile noastre către Serviciul Periodice, Foi volante de la Biblioteca Academiei Române pentru accesul la documentul original), cele patru pagini tipărite, în urmă cu două veacuri, de Gheorghe Lazăr. Acest document reprezintă certificatul de naștere al învățământului superior filosofic în limba română și am considerat că ar prezenta interes reproducerea lui așa cum este el, tipărit cu caractere chirilice. Mulțumim dlui Ovidiu Grama, cercetător la Institutul de Filosofie și Psihologie „Constantin Rădulescu-Motru” al Academiei Române, pentru efortul depus în vederea unei reproduceri a anunțului lui Gheorghe Lazăr care să permită distingerea slovelor originale.

Transcrierea cu litere latine a textului lui Gheorghe Lazăr, care se regăsește în continuare la rubrica „Restituiri”, este precedată de o scurtă lămurire, semnată I.B., și provine din *Convorbiri literare*, anul XXXVIII, no. 4, 1 aprilie 1904, p. 399–403.

I.B. = Ioan Bogdan (1864–1919), celebrul slavist și academician, confirmat de opt ori, prin decret regal, decan al Facultății de Filosofie și Litere din București, care a contribuit, printre altele, la elaborarea primului regulament unic al facultăților de filosofie și litere din București și Iași (1897) și a noii legi a învățământului superior (1912), director, la acea dată, al revistei (după identificarea făcută de fratele său, G. Bogdan-Duică și G. Popa-Lisseanu, în *Viața și opera lui Gheorghe Lazăr* (Tipografia „Jockey Club”, Ion C. Văcărescu, București, 1924, p. 17n).

Redacția

Dămite Academia de T. Măiașcu
în 1903 din hârtie române și la
tatăl său Ion Măiașcu.

Дє мѣлат Нѣсторъ Афлорітскій,
Врѣмѣмъ мѣ пѣсѣхъ мѣ оуцѣтѣрѣ
Ѡ позѣмъ Ѡмѣнѣтскій,
Ажнѣмъ ахъ дѣ рѣсѣфлѣрѣ.

Нѣрѣ спре Ѡгѣлѣ мѣлѣ аѣтокмѣт.
Мѣделѣор спре десѣтѣлѣрѣ,
Прѣк сѣфѣтѣлѣ Мѣнтрѣполѣнт,
Бѣнѣлѣ Нѣрѣнтѣ НѣКТѣРІѢ:

Сѣрѣтѣ Кѣрѣжѣ Нѣсторѣскѣхъ,
Аѣмѣнѣтѣлѣ Дѣмѣнѣ КѣРѣЦѣ.
Прѣнѣ Ѡнѣптѣрѣ, Ѡлѣвѣ Дѣмѣтѣскѣхъ,
Аѣ пѣсѣхъ спре пѣрѣ мѣлѣ.

Кѣнѣнѣ дѣр дѣ фѣлѣрѣ аѣмѣтѣскѣхъ,
Дѣнѣ Ѡмѣмѣ, мѣ тѣоцѣ пѣтѣрѣ:
Бѣлѣмъ аѣтѣжѣмъ вѣ тѣпѣосѣскѣхъ,
Тѣнѣрѣлѣмъ мѣжнѣжѣлѣрѣ!

АЩІЙНЦАРЕ

Дѣ тѣолѣтѣ Нѣнѣтѣскѣхъ вѣрѣдѣнѣкѣ Тѣнѣрѣлѣмѣ.

Аѣспѣкѣ чѣ сѣлѣ мѣлѣостѣнѣнтѣ Дѣмѣнѣскѣхъ, дѣ кѣ сѣрѣтѣлѣ шѣ аѣтѣотѣ Пѣтѣрѣнѣкѣ мѣлѣкѣ аѣ
прѣнѣнтѣ шѣ спре аѣлѣстѣ Пѣтѣрѣ, шѣ Ѡ аѣ аѣфѣрѣмѣтѣлѣтѣ, шѣ Ѡ аѣ аѣкорѣнѣнтѣ, кѣ
Пѣтѣрѣскѣ Ѡкѣнѣптѣрѣскѣхъ, Прѣкѣ Аѣмѣнѣтѣлѣрѣ, шѣ аѣнѣцѣтѣлѣрѣ Дѣмѣнѣскѣхъ Дѣмѣнѣ,
ІѠАННѢ ГЕѠРГІѢ КѣРѣЦѢ БОСѣРѢ. Прѣ кѣмъ шѣ кѣ прѣ вѣрѣдѣнѣнѣ
Пѣтѣрѣскѣ аѣрѣхѣрѣнѣ, шѣ мѣлѣ мѣрѣнѣ сѣфѣрѣнѣ БОСѣРѢ, Ѡлѣ аѣчѣнѣтѣ аѣпѣнѣ шѣ аѣчѣ
аѣхъ иѣнѣ Аѣнѣфѣрѣлѣ мѣжнѣжѣлѣрѣнѣ, кѣ Ѡдѣ нѣрѣоѣвѣ сѣдѣнѣрѣ, пѣрѣмѣ дѣнѣрѣ, шѣ дѣмѣлѣтѣ
пѣофѣтѣтѣ аѣрѣнтѣлѣрѣ аѣнѣнѣлѣ дѣ Ѡещѣ, Кѣрѣ сѣхъ фѣлѣ Мѣрѣнѣ сѣлѣ прѣкѣ Аѣмѣнѣтѣлѣ
аѣнѣ нѣстѣрѣ Дѣмѣнѣ, прѣ кѣмъ шѣ Аѣмѣнѣлѣорѣ Нѣнѣтѣрѣнѣцѣлѣорѣ мѣлѣ мѣрѣнѣ сѣфѣрѣнѣ,
БОСѢРѢ, спре помѣнѣнѣрѣ сѣлѣнѣтѣ, Пѣтѣрѣнѣ спре фѣлѣсѣ шѣ Ѡдѣнѣчѣтѣ, Аѣлѣ прѣкѣ
аѣмѣлѣтѣнѣ Дѣмѣнѣскѣхъ спре Ѡлѣвѣ вѣчѣнѣкѣ, шѣ нѣ кѣрѣмѣтѣ. Пѣнѣтѣрѣ кѣрѣ аѣчѣпѣ-
тѣлѣнѣ фѣлѣнѣ, Мѣрѣнѣнѣ сѣлѣ, шѣ аѣчѣнѣнѣ прѣнѣ вѣнѣлѣ пѣлѣдѣ аѣлѣ чѣлѣрѣмѣлѣтѣ нѣвѣмѣ-
рѣнѣ вѣнѣнѣ кѣрѣ гѣ аѣрѣлѣ вѣнѣ аѣкорѣнѣнѣ кѣ сѣрѣлѣлѣнѣрѣ кѣнѣоѣнѣнѣцѣлѣорѣ, сѣлѣ аѣдѣмѣнѣтѣ,
шѣ кѣ дѣрѣптѣлѣ аѣ сокоѣтѣ, кѣ аѣспѣкѣ чѣ аѣдѣ нѣнѣрѣнѣнтѣ, Пѣтѣрѣлѣ кѣ аѣлѣтѣ мѣлѣ мѣлѣ-
тѣ Ѡрѣкѣлѣлѣ вѣрѣдѣнѣнѣ, шѣ тѣмѣлѣдѣнѣтѣлѣрѣ, сѣ Ѡ мѣлѣ аѣпѣоѣлѣскѣхъ шѣ кѣ мѣнѣжѣ-
лѣлѣ

прек Антисиди Окупрва Марии Сие, сз нз мнзк шн ел ш школах май де трбкз, ш Академие кз шннцз кяр димба матии Сие, чн сзкз лие матсиз, май сказот, шн май катжкорит де кят толте чбелалте лизни, шн Попорз але Фбцин птамкитдши.

Арент луба прин дхди сфит лвинит Фина де Милостива Дмнезс, дтхрит шн повидит, ндмн де кят стражник лд шн порднит Мери Сі, ка сзкз пде трбкз ка дхкоре, шржидина, шн дрегжа кзвинчолте кате ла Фрнчи Сазва, пентрз лшкзрб доритен Академии кз шннцз кяр димба ромжннкз, кяр дин Анлати Милл Марии Сие, шн кд лждторил дн дмнезс, нднман кз сзс свзршит, дд сзс пде шн дхкоре. Кяр Академие де бл авб порок, сз фие мжтднит де глалеле не шннцилор, шн де сфлаториле чедорле шнз пре мзате, не гршит вапжшн не кзрлрб сзрорилор ел.

А чі дара, Юентз шн де толте чннтк кождникз Тинеріме! Глз ш епоуіе нолу, сфлжмплаве стрлдчнтлоре, Оун глас дшме пзрнтіек, сзот пазва Окупрдши Домнск, ддпз кяр де мзлат шфлор нннанне ддмчкволетрз, вккіамз, вк стрнцз, пзрнтікше вк лезрншннкз, бннцін тоці де толте пзрчле, шн де толте счрлрб бннцін л Нзхрбл тэмздрнн! л мззсв дфюлрнн! кзгане лпзрчншнн шн нолу акдм мжкр шн мн пзцнн, нзрз акзрчрлрб времн, кз длзлмзрлте пдтрн лждп-рлцін Фина, шн кд май мзлате шннцз фологнтлоре, кі кз снннцін нолтрз, шн пзрл-рлрб чб пдтрлрбл бнне пзкзвтз, сз пдтрлм лдзче спорол, шн фологбале рзспнззтлор-рл, шн потрннт Анлатдши кдцет л прлб лдмнннцдши нострз ддмч, прл кдм л прлб сфннцінлор Парнцін дхкере, шн лч чнннцінлор мн млрн сфурн Бозрн, кяр лд шгегенит пентрз бнне л нострз, кі длемнарк нолтрз сале фие Мзрннлор сіл спре дтрбл мжнжлрл, ка ндлрб фобт шетлрбл ддешлрл, нзрз нолу грл дтмлар, шн фоло, грлжнлрл дфлгта акзлтрлрб, шн мзлцлм-рлрб чб кзвинчолте.

Мзрннлрл сіл, лд фзкзт дкз мн мзлат де кят ле ерл днторл пзрнтіекз, прин кяр сзс пде акдм Зггзз пдтрлрл бжрфлеллор, кз долрз нлм лавб оунде дхцл, нзрз спорол, сзс не спорол, мзлд, сзс дфлмларк, кяр влм фаче кд пдтрлрб, сзс не акзлтрлрб нолтрз, ндмн нолу ршнне влм лавб лннне лпдгта шн лзхпндле шн Анннтлрб днн Дмнезс.

Врелмк прлче юте, ндз мн дтолрл, не фдрз шн лннн влцін кз снне, шн нолу рлмжлм тот лнннцін, шн не чоплцін, пентрз луба грзкнннз, кд дтжржжлцін лвз лрлгт, шн лвз трлне л конднка Школнн, кі лпдн нднлдлрб толте лл кзвинчолл шржндлрл, сз пдтрлм лубне, кд лждторил днн Дмнезс, кят мн дгрлє пздлдонлрб мадемнлор ддпз ржндл май жос дсжмнат.

- А. Чі мн слзкзноцін, сзс де тот не депрншн сзквор шржндш мн д-тжл л ллцін дсклн мн жос, оунде сзквор лвзці.
- А. Кзполщерк слобелор, шн слознлрлрб кзвинчолте.
- Б. Кзполщерк ндмернлор, шн дтрблннцілрб лор.

„ACADEMIA” LUI LAZAR LA 1818

În ședința Academiei Române dela 20 Iunie 1903 d-l Titu Maiorescu a prezentat și dăruit pentru colecțiunile acestei nstituțiuni câteva acte și scrisori rămase dela părintele său Ioan Maiorescu. Între acestea se află o tipăritură de o însemnătate mare pentru începuturile renașterii culturii noastre naționale; este o «*Înștiințare*» către «*de toată cinstea vrednică tinerime*» subscrisă de «*Lazar*», purtând data 1818 August și tipărită pe două foi în folio mic. În această *Înștiințare* se arată întreg planul de organizare al școlii lui Lazar, dela ceea ce numim astăzi învățământul elementar sau primar până la «*cele mai înalte tagme filosoficești... și la tagmele iuridicești*», adică învățământul superior sau universitar.

Reproducem textul întreg al acestui document atît de prețios pentru istoria școlii și a culturii romînești a începutului secolului XIX. – I. B.

De mult izvor înfloririi
Vremea mă pusă la uitare.
O povață omenirii
Dindu-m duh de răsuflare.

Iară spre organ m'au întocmit,
Muzelor spre desfătare
Prea sfințitul Mitropolit,
Bunul Părinte **Nectarie**,

Sfîntă cîrjă păstoréscă
Luminatul Domnă **Carage**
Prin schyptru, slavă domnescă,
Au pus-o spre paza mea.

Cununî dar de florî împletesc,
Din Olîmb la toți putere.
Voao întîiū vā typosesc
Tinerilor mîngîiare!

ÎNȘTIINȚARE.

De toată cinstea vrédnică tinerime.

După ce s'au milostivit Dumnezeu, de cu sfînta sa și atot putérnica milă aū privit și spre această patrie, și o aū înfrumșețat, și o au încoronat cu putére schyptrului prea luminatului și înălțatului Domnului Domn, *Ioannū Gheorghiu Caragea* voevod, precum și cu pré vrédnici patrioți Arhieriei și mai mari Efori Boeri, s'au început apoi și aici a să ivi luceafărul mîngăiarîi, cu o de iznoavă sādire, plămădire și de mult poftită îndreptare a binelui de obște, care să fie Măriei Sale pré luminatului nostru Domn, precum și Dumnélor cinstiților mai mari Efori Boeri, spre pomenire slăvită, Patriei spre folos și odihnă, iară pré înaltei Dumnezeirî spre slavă vecinică și necurmată. Pentru care deșteptați fiind Măririle sale și învățați prin bunele pilde ale celorlalte némuri vecine, care să află bine încoronate cu străluciré cunoștințelor, s'aū îndemnat și cu dreptul aū socotit, ca după ce aū chivernisit Patria cu alte mai multe orîndueli vrédnice și tāmăduitoare, să o mai împodobéscă și cu mijloacele acéle, prin care iară să se dezvoltéscă și să pue la lucrare scoposul strămoșăsc, ca să poată apoi cu cuvînt pretenderisi întrarea în numărul și ocolul cel proslăvit al celorlalte popoare luminate, aflîndu-și acolo trépta cea perdută a cinstii strămoșăști.

Patrii nu-î poate fi tot una, măcar ce felii de creștere vor priimi mādulările următoare, nici nu poate adiaforisi în cunoștința sufletului cea adevărată, pentru că odihna ei cea din lăuntru, precum și cea din afară, așa și binele cel de obște precum și cel privat, staū cu creșteré tinerimeî următoare într'o analoghie pré strînsă legate.

Din care pricină fiește care Patrie, fiește care stăpînire bine sistematisită, osăbit privighéză, ba are a privighé pentru crêșteré cé cuviincioasă a tinerilor următori.

Această trebuință pré bine o cunoscură și mai înainte moși și strămoși noștri, de unde în poftorite rîndurî, cu osăbite osteneli, destul s'au trudit să pue mai sus zisele mijloace în lucrare, și cu adevărat să și puna, de nu le înzădărnicea vrăjmășia vremilor și neprietinoasele stări înprejur, în care mai în toate vécurile au înnotat Patria, precum dovedește Istoria ei însuși [însăși].

Într'acest féliu de prepastie gemu lungă vréme sfîntul cuget al vrédnicilor Boeri Efori Patrioti, însă numai potolit, iară nu de tot stins, pentrucă privind apoi mai pre urmă Dumnezeiasca milă, cu rază plină de mîngîiare odihnită și spre pravoslavnicul său popor, și blagoslovindu-l cu o înțelptă liniștită stăpînire a schyptrului pré luminatului nostru Domn și milostiv Povățuitoriu *Ioannu Gheorghiu Caragé Voevod*, cé mai dintăiu și mai ferbinte apucare și îngrijire a Mării Sale, precum și a cinstiților mai mari Efori Boeri, n'au fost alta decît de iznoava ridicare și puneré la poftită lucrare a mai sus ziselor mijloace, adecă: școala cé mare Domnescă întărindu-o, înzestrîndu-o cu fél de fél de daruri și împodobindu-o cu dascăli vrédnici și profesori harnici, care și până acum, măcar că în scurtă vréme, destule pilde strălucitoare au pus la lumină, iară în curgeré vremii mare foios poate să să aștepte Patrii, paradosind și scoțînd la lumină fél de fél de științe scumpe și tămăduitoare.

Încă nu fu stîmpărat părintescul cuget al pré luminatului Domn și al Blagocistivilor Boeri, ci poftind Măria Sa să-și facă o osăbită pomană și nume în véci proslăvit, după ce au privit la célelalte popoară și limbî, mai ales evropenești (care afară de limba cé țigănescă) toate să află bine împodobite cu școli mari și Academii de științe strălucitoare, chiar în limbile lor, pentru procopsirea tinerilor, cu dreptu au judecat că cu rușine vine unui popor și ném, ce este așa veichi, așa vestit, proslăvit și înzestrat cu toate rodurile pămîntului, precum și cu toate darurile duhovnicești, cu un cuvînt ném împărătesc, și care acum să află chiar însuși supt ocîrmuiré prea înaltului schyptrul Mării Sale, să nu aibă și el o școală mai de trebă, o Academie cu știință, chiar în limba maicii sale, ci să se lase mai slab, mai scăzut și mai batjocorit, decît toate célelalte limbî și popoară ale fêții pămîntului.

Drept acéia prin Duhul Sfînt luminat fiind, de milostivul Dumnezeu întărit și povățuit, numai decît strajnic au și poruncit Măria Sa ca să se pue tréba în lucrare, orînduind și dregînd cuviincioase case la Sfeti Savva, pentru așezarea doritei Academii cu științe chiar în limba rumînescă, care din înalta mila Mării Sale și cu ajutoriu lui Dumnezeu nu numai că s'au săvîrșit, dar s'au pus și în lucrare. Care Academie, de va avea noroc să fie mîntuită de gabalele neștiuților și de sfaturile celor ce știu prea multe, negreșit va piși pe cărarea surorilor ei.

Deci dară, iubită și de toată cinsté vrédnică Tinerime! iată o ephie noao, o întîmplare strălucitoare, un glas dulce părintesc, supt pavăza schyptrului Domnesc, după care de mult oftară inimile Dumnévoastră, vă chiamă, vă strigă, părintéște vă înbrățișéză: Veniți toți de toate părțile și de toată staré, veniți la izvorul tămăduirii! la Muzeu înfloririi! ca să ne împărtaşim și noi, acum măcar și mai puțin, iară în curgeré vremii, cu împrumutate puteri ajutorați fiind, și cu mai multe științe folositoare, ca cu silința noastră și purtarea cea tuturora bine plăcută, să putem aduce sporii și folosul cel răspunzătoriu și potrivit înaltului cuget al prea luminatului nostru

Domn, precum al prea sfințiților părinți Arhieriei și al cinstiților mai mari Efori Boeri, care au ostenit pentru binele nostru, ca îndemnarea noastră să le fie Măririlor sale spre întreaga mingiure, că nu le-au fost ostenela îndeșert, iară noao spre întemeiere și folos arătându-ne în faptă ascultarea și mulțămirea cea cuviincioasă.

Măririle sale au făcut încă mai mult decât le era datoria părintescă, prin care s'au pus acum zăgaz tuturor birfălelor, că doară n' am avea unde învăța, iară sporii sau nesporii, lauda sau defăimarea, care vom face cu purtarea sau neascultarea noastră numai noao înșine vom avea a ni le înpută și a răspunde și înaintea lui Dumnezeu.

Vrămea trece iute, nu să mai întoarce, ne fură și anii vieții cu sine, și noi rămînem tot lipsiți și neciopliți; pentru acéia, grăbiți-vă, nu întîrziți a vă arăta și a vă trece la condica școalii, ca apoi puindu-le toate la cuviincioasa orînduială, să putem începe cu ajutoriul lui Dumnezeu cît mai îngrab paradosirea matemilor după rîndul mai jos înșamnat:

A. Ceî mai slăbănogi sau de tot nedepriși să vor orîndui mai întîiu la alți dascăli mai jos, unde să vor învăța:

1. Cunoașterea slovelor și slovinirea cuviincioasă.
2. Cunoașterea numerilor și întrebuițarea lor.
3. Cetirea desăvîrșit.
4. Scrisoarea cu ortografia, și de mai multe feliuri.
5. Katehisisul și istoria vivlicescă, testamentul veichiū și cel nou.
6. Gramateca și Aritmetica încîtva, și alte științe mai mici folositoare pruncilor.

B. După acéstea vor trece la altă tagmă de învățături, unde vor avé de a asculta:

1. Gramatica desăvîrșit, cu sintacsu dinpreună.
2. Poetica, cu mitologiă și Gheografia globului pămîntului.
3. Retorica și Istoria neamului cu a Patriei dinpreună și alte științe ce sînt de trebuință spre înțelesul acestora.

C. Ceî mai de vîrstă și deprinși la acéstea toate vor avé de a auzi:

1. Aritmetica cu toate părțile ei.
2. Gheografia despre toată fața pămîntului, așijderea cu toate părțile ei.
3. Gheometria teoreticescă, Trigonometria, Alghebra și altele.
4. Gheodezia sau Ințeneria cîmpului cu Iconomia și Arhitectura.

D. Mai avînd apoi volnicie dela mai marii Efori Boeri, vom trece și la célelalte mai înalte tagme filosoficești, fiește care după rîndul său, așijderea și la tagmele iuridicești sau nomică, care cum vor urma.

Pentru ceî ce vor să trecă la cinul preoțesc, să va orîndui osăbită vrăme și ceasuri pentru ascultarea sfîntei teologhii, dogmelor credinții și cunoștința legii creștinești și altele mai multe trebuincioase.

Cu blagoslovenia prea sfinții sale Părintelui Mitropolit, Kyriu Kyr *Nectarie*
s'au dat întru întemeierea școalei dela Besérica sfîntului Savva, prin
al Dumnévoastră prea plecatul

și gata spre slujbă:

Lázar.

În Sfînta Mitropolie. S'au typărit de Gheorghie biv 2 Vist. Typ. Rîm. 1818 Avgust (*Gheorghie fost visternic al doilea, tipograf dela Rîmnic*).